

การประเมิน

๑. ความหมายและบทบาทของการประเมิน

การประเมิน (Evaluation) คือ กระบวนการตัดสินใจ หรือ การพิจารณาตัดสินค่าเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยการวางแผน การเก็บรวบรวมข้อมูล และการใช้ข้อมูลที่ผ่านมาการวิเคราะห์แล้ว เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งต่าง ๆ

เราใช้การประเมินผลการศึกษา เพื่อจุดมุ่งหมายที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรก เพื่อให้ข้อเท็จจริงในการตัดสินใจแก่ผู้ที่มีความรับผิดชอบทางการศึกษาในการวินิจฉัยสั่งการ ประการที่สองเพื่อพิจารณาส่วนต่าง ๆ ของการดำเนินงานในโครงการว่ามีส่วนใดบ้างควรปรับปรุงแก้ไข และ จะให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานขึ้นต่อไปอย่างไร จึงจะทำให้โครงการบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ดี เรามิได้นำเอาการประเมินผลไปใช้เพื่อจะพิสูจน์ว่าสิ่งใดถูก หรือ ผิด สิ่งใดดีหรือไม่ดี แต่เรานำการประเมินผลไปใช้เพื่อพัฒนาปรับปรุงแก้ไขสิ่งต่างๆ เหล่านั้นให้ดีขึ้นมากกว่า

๒. ความแตกต่างระหว่างการประเมิน การวัดและการวิจัย

๑) การประเมินกับการวัด

การวัดตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า measurement ซึ่งหมายถึง การกำหนดตัวเลข หรือ สัญลักษณ์ลงบนวัตถุ สิ่งของ หรือ พฤติกรรมต่างๆ ที่เป็นไปตามกฎ เช่น การที่เด็กชายแดงทำข้อสอบเลขคณิตได้ ๖๕ คะแนน เป็นการวัด เพราะเป็นการพิจารณาสถานภาพความสามารถของเด็กชายแดงว่าอยู่ในระดับใด ลำพังคะแนน ๖๕ คะแนนยังนำมาตีความหมายไม่ได้ว่าเด็กชายแดงเก่ง หรืออ่อน การวัดจึงเป็นเพียงการพิจารณาสถานภาพของแต่ละสิ่งที่ถูกวัดเท่านั้น ส่วนการประเมิน (evaluation) เป็นการพิจารณาคุณค่า หรือ ีตราค่า (worth) ของสิ่งที่จะประเมิน โดยนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (criterion) เช่น การที่เด็กชายแดงสอบ

วิชาเลขคณิตได้ ๖๕ คะแนน เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับคะแนนเกณฑ์ ซึ่งเท่ากับ ๕๐ คะแนนแล้ว เราอาจกล่าวได้ว่า เด็กชายแดงมีความสามารถในวิชาเลขคณิตสูงกว่าความสามารถเฉลี่ยของนักเรียนทั้งหมดที่เรียนชั้นเดียวกันกรณีอย่างนี้จัดว่าเป็นการประเมิน

๒) การประเมินกับการวิจัย

เนื่องจากการประเมิน และการวิจัยต่างมีขั้นตอน และ กิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินงานคล้ายกัน แต่ต่างกันตรงที่จุดมุ่งหมาย และการนำผลไปใช้ คือ การวิจัยต้องการที่จะค้นหาข้อสรุป (conclusions) จากปัญหานั้น ส่วนการประเมินต้องการจะทำการตัดสินใจ (decisions) เกี่ยวกับปัญหานั้นมากกว่า นอกจากนี้การวิจัยมีความสนใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเท่านั้น ส่วนการประเมินต้องการที่จะเข้าใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่าง ๆ ให้ดีขึ้น เพื่อจะได้นำไปให้คำแนะนำในทางปฏิบัติต่อไป

อนึ่ง ผลการค้นพบทางวิจัยสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ เหตุการณ์ และ ปัญหาที่คล้ายกันได้อย่างกว้างขวาง (generalizability) ส่วนผลการประเมินนั้น เรามุ่งเน้นการประเมินเฉพาะสถานการณ์นั้น และ ทำการตัดสินใจเฉพาะสถานการณ์นั้นเท่านั้นจะไม่นำผลการประเมินไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ แม้ว่าจะมีลักษณะคล้ายกันก็ตาม จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า การประเมินมีความสนใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติว่ามีคุณค่าอย่างไร เพื่อนำมาช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหานั้น ๆ ส่วนการวิจัยต้องการค้นหาความจริงเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เท่านั้น โดยไม่สนใจว่าสิ่งที่ค้นพบนั้นจะมีคุณค่าหรือไม่ก็ตาม นักวิจัยจะไม่กล่าวในสิ่งที่ค้นพบว่ามีดี หรือ เลว มาก หรือน้อย แต่งานของเขาจะจบลงด้วยการค้นพบความจริง (truths) จากปัญหานั้น ๆ ถ้าจะกล่าวอย่างสรุป ก็จะเห็นว่า การประเมินมีความต้องการที่จะปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ

ให้ดีขึ้น ส่วนการวิจัยต้องการจะหาแสงหาข้อเท็จจริง เพื่อนำมาอธิบายปัญหาต่าง ๆ

๑. ชนิดของการประเมิน

การประเมินแบ่งออกได้หลายชนิด ซึ่งแล้วแต่จะเอาอะไรเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง เช่น ถ้าใช้จุดมุ่งหมายเป็นเกณฑ์ในการแบ่งก็แบ่งออกได้ ๒ ชนิด คือการประเมินผลย่อย และการประเมินผลรวม

การประเมินผลย่อย (formative evaluation) หมายถึง การประเมินคุณค่าในระหว่างการทำเนิงานของ โครงการ โดยผู้ประเมินจะเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ และ พิจารณาตัดสินคุณค่า ในส่วนต่างๆ ของการดำเนินงานในโครงการว่า มีส่วนใดบ้างควรปรับปรุงแก้ไข และจะให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานขั้นต่อไปอย่างไร จึงจะทำให้โครงการบรรลุผลเป้าหมายที่กำหนดไว้

การประเมินผลรวม (summative evaluation) หมายถึง การประเมินคุณค่าของโครงการที่ได้ดำเนินการไปเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว โดยผู้ประเมินผลจะเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ และ พิจารณาตัดสินคุณค่าจากส่วนรวมทั้งหมดของโครงการ ตัวอย่างเช่นในการประเมินแบบเรียนเลขคณิต ชั้น ป.๑ จากสำนักพิมพ์ ๓ แห่ง ถ้าเป็นการประเมินผลย่อยจะพิจารณาส่วนต่างๆ ในการจัดทำแบบเรียนแต่ละเล่ม แต่ถ้าเป็นการประเมินผลรวมจะพิจารณาแบบเรียนที่สำเร็จเป็นรูปเล่มแล้วว่า แบบเรียนเล่มใดเหมาะสมที่จะนำมาใช้กับหลักสูตรที่ระกาศใช้ได้ดีที่สุด

๔. ขั้นตอนของการประเมิน

การประเมินมีหลายระดับ ประกอบด้วยขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

๑) **การวางแผน** นับเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการประเมิน ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนรูปแบบการประเมิน การวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นสำหรับใช้ในการตัดสินใจ การนิยาม และการอธิบายคัมพลาและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

๒) **การเก็บรวบรวมข้อมูล** เป็นขั้นตอนที่สองของการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย การสุ่มตัวอย่าง การใช้เครื่องมือเก็บข้อมูล และ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) **การวิเคราะห์ข้อมูล** หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูล และ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้ประเมินจำเป็นต้องพิจารณาเลือกระเบียบวิธีทางสถิติเข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บได้เหล่านั้น

๔) **การรายงานผลการประเมิน** เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการดำเนินงาน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เกี่ยวกับการสังเคราะห์ข้อเท็จจริง ที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นที่ ๓ เพื่อนำมาเขียนรายงานเสนอผลการประเมินแก่ผู้ที่มีหน้าที่ทำการตัดสินใจในทางเลือกต่างๆ อย่างเที่ยงตรง และถูกต้องที่สุด

๕. รูปแบบการประเมิน

มีนักประเมินการศึกษาหลายท่าน เช่น ไมเคิล สโครเวน (Michael Scriven) โรเบิร์ต สเตก (Robert Stake) และ เดเนียน สตัฟเฟิลบีม (Daniel Stufflebeam) ได้พยายามคิดสร้างรูปแบบการประเมิน (model) การศึกษาขึ้นโดยอาศัยทฤษฎีต่าง ๆ เข้ามาช่วย เพื่อมุ่งหวังให้นักประเมินสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ทั้ง ผู้ประเมินปัจจุบันมีรูปแบบการประเมินการศึกษาหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบมีวิธีการประเมินแตกต่างกัน เช่น เดเนียน สตัฟเฟิลบีม ได้คิดรูปแบบการประเมินแบบฉิป (CIPP model) ซึ่งประกอบด้วย การประเมิน ๔ ชนิด คือ Context evaluation, Input evaluation, Process evaluation และ product evaluation

การประเมินบริบท (Context evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ หลักการ และเหตุผลในการนำไปพิจารณาจุดมุ่งหมายของโครงการ การประเมินในขั้นนี้พยายามที่จะกำหนดจุดมุ่งหมายที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป ได้แก่ การพิจารณาเป้าหมายทั่วไป (general goals) และ จุดมุ่งหมายเฉพาะ (specific objectives) ทำมีความสอดคล้อง และ

เกี่ยวข้องกับเชิงใดในแต่ละโครงการ โดยทำการวิเคราะห์ บัญชีต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ ตลอดจนการจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ มาเพื่อระบุปัญหาความต้องการ วิธีการของ context evaluation ประกอบด้วย การอธิบาย และเปรียบเทียบและพิจารณาภาพของโครงการ ข้อสรุปจาก context evaluation จะเป็นการระบุคุณลักษณะต่างๆที่สำคัญในการกำหนดจุดมุ่งหมายที่เฉพาะของโครงการ

การประเมินตัวอ่อน (Input evaluation)

เป็นการประเมินเพื่อให้ข้อเท็จจริงในการนำปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างใดกับโครงการ ในอันที่จะทำให้โครงการนั้นบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ วิธีในการประเมินในขั้นนี้ จึงเกี่ยวกับการสืบให้รู้แน่ถึงธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ที่จะอำนวยความสะดวกแก่โครงการ ตลอดจนยุทธวิธีต่าง ๆ ที่จะทำให้จุดมุ่งหมายต่าง ๆ ของโครงการบรรลุผลสัมฤทธิ์ ผลการประเมินในขั้นนี้ ช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับ การคัดเลือก การวางแผนวิธีดำเนินการให้มีความเหมาะสมกับเป้าหมายของโครงการ ตัวอย่างเช่น ถ้าได้กำหนดจุดมุ่งหมายของโครงการพัฒนาการเรียนเพื่อรอบรู้ใน วิชาคณิตศาสตร์ สิ่งที่ต้องจัดทำในขั้น input evaluation ได้แก่การวางแผน การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการให้ข้อเสนอแนะซึ่งจำเป็นในการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียนแห่งใหม่ และควรจะมีชื่ออย่างไรจึงจะทำให้โครงการนั้นบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด

การประเมินกระบวนการ (process evaluation)

เป็นการประเมินขณะดำเนินการเริ่มต้น และกำลังดำเนินการอยู่ จุดมุ่งหมายของการประเมินในขั้นนี้ เพื่อระบุว่ามีความบกพร่องเกี่ยวกับวิธีดำเนินการอะไรบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งของกระบวนการดำเนินงานที่ได้กำหนดไว้ในแบบแผนของโครงการ การประเมินในขั้นนี้ต้องการที่จะอธิบายปรากฏการณ์ และกิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการดำเนินงานของโครงการว่าเมื่อไรบ้างที่ยังบกพร่องอยู่ ผลการประเมินจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานเพื่อแยกส่วนที่ดี และเสียออกจากกัน อย่างไรก็ตามการประเมินกระบวนการ เป็นการปรับปรุง แก้ไขวิธีดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ ของโครงการเพื่อช่วยให้สามารถตัดสินใจ ในการคาดคะเนเหตุการณ์ในขณะดำเนินงาน และเอาชนะความยุ่งยากในวิธีการต่าง ๆ ของโครงการนั้น

การประเมินผลผลิต (product evaluation)

การประเมินผลลัพธ์ หรือผลผลิตของโครงการ เป็นการประเมินในส่วนที่เป็นผลลัพธ์ของโครงการ ผลลัพธ์ที่ได้นี้มีความเกี่ยวข้องกับโครงการเพียงใด วิธีการประเมินในขั้นนี้ จึงเป็นการเปรียบเทียบระหว่างผลลัพธ์ที่ได้กับผลลัพธ์ที่เราคาดหวังว่าจะได้จากโครงการ การประเมินผลลัพธ์นี้ ช่วยให้ผู้บริหารโครงการสามารถตัดสินใจว่า ควรจะดำเนินการต่อไป ยกเลิก ปรับปรุงแก้ไข หรือ เปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมายเสียใหม่

อย่างไรก็ดี นักประเมินควรจะต้องเลือกรูปแบบการประเมินให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย และ ธรรมชาติของสิ่งที่จะประเมินผล บางครั้งอาจจะนำรูปแบบ การประเมินหลายรูปแบบมาประยุกต์ใช้และคิดแปลง ให้เหมาะสมกับโครงการที่จะประเมิน

อนันต์ ศรีโสภณ

บรรณานุกรม

- Alkin, M.C. Evaluation Theory Development. "Evaluation Comment", 1969, 2(1), 2 - 7
- Stufflebeam, D.L. A Denth study of the evaluation requirement. "Theory into Practive", 1966, 5, 121-133.
- Worthen, B.R. Sanders J.R. Educational Evaluation : Theory and Practice. Wadsworth Publishing Company, Inc., Belmont, California.1973.